

УДК 373.3.017:[304.3:613]-047.22](045)

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE FORMATION IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Loiuk O.V. / Лююк О.В.*s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-6027-0895

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova, 2, 20300

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичин,

м. Умань, Садова 2, 20300

Анотація. У статті доведено актуальність та необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. Визначено сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів». Виокремлено критерії та відповідні їм показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, здійснено добір діагностичного інструментарію щодо їх встановлення.

Ключові слова: молодші школярі; здоров'язбережувальна компетентність; здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів; критерії, показники, рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.

Вступ.

Однією з проблем сучасної початкової школи є погіршення здоров'я школярів, що зумовлена нераціональною організацією освітнього процесу та перевантаженням змісту освіти, й призводить до зниження пізнавального інтересу та пізнавальної активності дітей. Тому одним із пріоритетних завдань, які постають перед вчителем початкових класів закладу загальної середньої освіти, є формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що одним із завдань сучасної початкової школи є виховання компетентної особистості, яка «дбає про особисте здоров'я і безпеку, реагує на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту; визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб; робить аргументований вибір на користь здорового способу життя» [4].

Важливими щодо проблеми збереження здоров'я молодших школярів є

наукові дослідження сучасних вітчизняних учених: форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Н. Басюк); організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи (О. Ващенко, С. Свириденко); інтегрований підхід до формування у молодших школярів здорового способу життя (С. Кондратюк); формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в позаурочний час (Л. Мазуренко) та ін.

Основний текст.

Ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів залежить від діагностики стану досліджуваного феномену, яка передбачає виокремлення критеріїв, показників й встановлення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів; добір відповідного діагностичного інструментарію, що є *метою статті*.

Задля визначення сутності поняття «здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів», подамо трактування понять, що корелюють із ним:

1) «здоров'я» – стан живого організму, при якому всі органи здатні виконувати свої життєві функції [5]; стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя (Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO)); включає фізичну, соціальну, психічну, морально-духовну складові;

2) «компетентність» – «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1];

3) «здоров'язбережувальна компетентність» – високий рівень майстерності виконання особистістю здоров'язбережувальної діяльності, що характеризується глибокими знаннями щодо збереження та зміцнення здоров'я, можливість вільного володіння здоров'язбережувальною діяльністю та відповідними компетенціями [2, с. 121].

На нашу думку, здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів – це здатність учнів початкової школи, що забезпечується їхніми

психологічними та фізичними особливостями, й спрямована на збереження та зміцнення соціального, морально-духовного, психічного й фізичного здоров'я через ефективну реалізацію здоров'язбережувальної діяльності.

Діагностика рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів передбачає виокремлення критеріїв та показників її сформованості: *когнітивний критерій* (знання про складові здоров'я; інтерес до проблем здоров'я; адекватна самооцінка власного здоров'я); *мотиваційно-ціннісний критерій* (цінність здоров'я як провідна в системі життєвих цінностей особистості; мотивація на здоровий спосіб життя; потреба в збереженні й зміцненні власного здоров'я та здоров'я оточуючих); *діяльно-поведінковий критерій* (дотримання норм і правил здорового способу життя; саморегуляція вчинків; відповідальна поведінка в усіх сферах життєдіяльності щодо збереження і зміцнення свого здоров'я та здоров'я інших).

На основі означених вище критеріїв та показників нами схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів:

- *високий* – знання про фізичне, психічне, соціальне, морально-духовне здоров'я, про здоровий спосіб життя, життєдіяльність організму; стійкий інтерес до питань збереження та зміцнення здоров'я; адекватна самооцінка здоров'я; здоров'я як ціннісна орієнтація особистості; усвідомлення необхідності збереження здоров'я і сформованість мотивації на здоровий спосіб життя; виражена потреба у збереженні здоров'я; систематичне дотримання норм і правил здорового способу життя; відповідальна поведінка щодо здоров'я власного та оточуючих; саморегуляція вчинків у процесі життєдіяльності;
- *середній* – базові знання про здоров'я та його складові, здоровий спосіб життя, про життєдіяльність організму; ситуативний інтерес до питань збереження і зміцнення здоров'я; дещо завищена самооцінка здоров'я; здоров'я в трійці провідних цінностей особистості; не завжди виражене усвідомлення необхідності збереження здоров'я і мотивація на здоровий

спосіб життя; слабко виражена потреба в збереженні та зміцненні здоров'я; порушення норм і правил здорового способу життя; здебільшого відповідальна поведінка щодо власного здоров'я та здоров'я оточуючих; недостатня саморегуляція вчинків щодо збереження здоров'я та залежність поведінки від зовнішніх обставин;

- *низький* – фрагментарні знання про здоров'я та його складові, здоровий спосіб життя, життєдіяльність організму; відсутність або слабкий інтерес до проблем здоров'я; переважно неадекватна самооцінка здоров'я; серед цінностей особистості здоров'я не посідає чільного місця; слабе усвідомлення необхідності збереження здоров'я; несформована мотивація на здоровий спосіб життя й потребу щодо збереження та зміцнення здоров'я; порушення норм і правил здорового способу життя; систематичні випадки безвідповідальної поведінки щодо збереження та зміцнення власного здоров'я.

Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів можна дослідити через комплекс діагностичних інструментів:

1) для визначення рівнів сформованості показників когнітивного критерію здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів дібрано анкету «Обізнаність з правилами здорового способу життя» [3];

2) для визначення рівнів сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів дібрано опитувальник «Індекс ставлення до здоров'я» [3];

3) для визначення рівнів сформованості показників діяльнісно-поведінкового критерію здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів дібрано анкету для вивчення способу життя учнів [3].

Висновки.

Отже, актуальною проблемою в умовах сьогодення є формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, розв'язання якої полягає у становленні позитивної мотиваційно-ціннісної спрямованості на здоровий спосіб життя; в опануванні учнями знаннями про здоров'я та чинники

його збереження, вміннями організовувати здоров'язбережувальну діяльність, опануванні досвідом здоров'язбереження. Означене уможливило діагностика реального стану досліджуваного феномену. Тому в статті було виокремлено критерії та відповідні їм показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів та здійснено добір діагностичного інструментарію щодо їх встановлення. Вважаємо, що подальшого вивчення потребує проблема формування здоров'язбережувальної компетентності учнів у освітньому процесі початкової школи.

Література:

1. «Про освіту» : Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII (у редакції наказу від 04.01.2024 року № 3505-IX) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
2. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
3. Галузяк В. М., Холковська І. Л. Діагностичний інструментарій класного керівника. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. 304 с.
4. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text> (дата звернення: 12.02.2024).
5. Здоров'я *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Здоров%27я> (дата звернення: 23.02.2024).

References.

1. Zakon Ukrainy Pro osvitu 2017 (№ 2145-VIII). [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>> [Accessed 02 February 2024].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. 2018 (№ 87). [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>> [Accessed 12 February 2024].
3. Bashavets, N.A., 2013. Zdoroviazberezhuvalna kompetentnist maibutnoho fakhivtsia yak osnova yoho kultury [Health care competence of the future specialist as the basis of his culture]. *Science and Education*. 1-2. pp.120–122.

4. Haluziak, V.M. and Kholkovska, I.L., 2013. *Diahnostychnyi instrumentarii klasnoho kerivnyka [Class teacher's diagnostic tools]*. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD».

5. Zdorovia [Health]. Wikipediia: vilna entsyklopediia, [online] Available at: <<https://uk.wikipedia.org/wiki/Здоров%27я>> [Accessed 23 February 2024].

Abstract. *The article proves the relevance and necessity of forming the junior schoolchildren's health-preserving competence. The essence of the concept of "junior schoolchildren's health-preserving competence" has been determined based on the disclosure of the essence of the concept's "health", "competence", "health-preserving competence". The criteria (cognitive, motivational-value, activity-behavioral) and their corresponding indicators of forming junior schoolchildren's health-preserving competence have been singled out. The levels (high, medium, low) of forming the junior schoolchildren's health-preserving competence have been characterized. The selection of diagnostic tools for their establishment has been carried out. These are: the questionnaire "Awareness of the healthy lifestyle rules", the questionnaire "Index of attitude to health", a questionnaire for studying pupils' lifestyle.*

Key words: *junior schoolchildren; health-preserving competence; junior schoolchildren's health-preserving competence; criteria, indicators, levels of junior schoolchildren's health-preserving competence formation; diagnostic tools for setting levels of junior schoolchildren's health-preserving competence formation.*

Матеріали підготовлено в рамках XIV міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і здоров'я», присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (16-17 травня 2024 року).

Стаття відправлена: 07.04.2024 р.

© Лююк О.В.